

2010
grote Maaskantprijs
Auke van der Woud

JURY
Henry Lenferink
Wim Derksen
Michael van Gessel
Peter Kuenzli
Marina de Vries

JURYRAPPORT

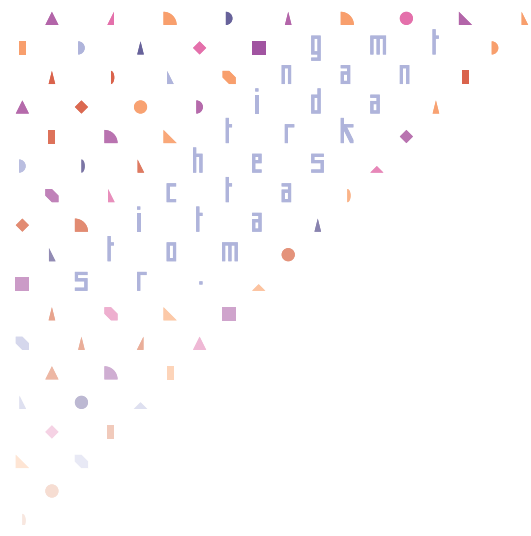
‘Auke van der Woud deinst er niet voor terug om vastgeroeste academische geschiedbeelden ter discussie te stellen. Met deze consequente herschrijving van de architectuurgeschiedenis werpt hij een nieuw licht op de architectuurgeschiedenis en heeft hij het denken over de negentiende eeuw verdiept.’

De jury heeft gezocht naar een winnaar die oorspronkelijk en exceptioneel is, buiten de gebaande paden durft te treden en met zijn werk een duurzame bijdrage aan het vak heeft geleverd. De jury is van mening dat Van der Wouds oeuvre excellent is, diepgravend en verre van vergankelijk. Van der Woud is een productieve, kritische en grondige onderzoeker die zich niet laat leiden door heersende opvattingen, maar teruggaat naar de zuivere bronnen. Eigenzinnig heeft hij de thema’s van de architectuur van de negentiende eeuw en de ontwikkeling van het Nederlandse landschap en de ruimtelijke ordening ter hand genomen. Met boeken zoals *Het lege land* (1989) en *Een nieuwe wereld* (2007) nuanceert hij het verwrongen beeld van de negentiende eeuw dat negentig jaar standhield. De jury beschouwt Van der Woud als een pionier in het onderzoek naar de negentiende eeuw. Niet alleen ontdoet hij deze eeuw van de negatieve connotatie en weet hij deze een eerlijke plaats in de geschiedschrijving te geven, hij heeft tevens met zijn studies de kijk op het huidige Nederlandse landschap en de stedenbouw verrijkt.

Uit zijn andere publicaties blijkt dat Van der Woud er niet voor terugdeinst vastgeroeste academische geschiedbeelden ter discussie te stellen. Met deze consequente herschrijving van de architectuurgeschiedenis werpt hij een nieuw licht op de architectuurgeschiedenis en heeft hij het denken over de negentiende eeuw verdiept.

Een scherpere blik op het huidige landschap

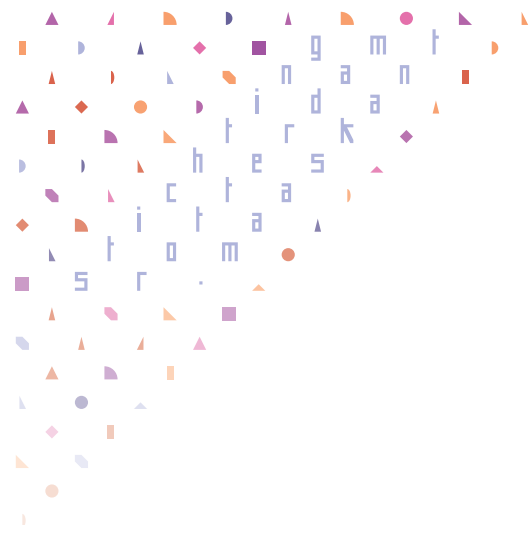
Van der Woud promoveert in 1987 met *Het lege land*, een studie waarin hij zoekt naar een ‘diepere samenhang in de ontwikkeling in de toenmalige [vroeg-negentiende-eeuwse] architectuur en stedenbouw’. Strikt genomen is Van der Woud niet de eerste die schrijft over het negentiende-eeuwse landschap: er bestonden al Engelse studies en enkele losse onderzoeken van deelgebieden. De verdienste van Van der Woud is dat hij het afzonderlijke, wetenschappelijke materiaal dat al bestond, voor het eerst omwerkt tot een coherent en monografisch verhaal over de geschiedenis van het Nederlandse landschap. Hij

beschrijft hoe de geschiedenis van het landschap onlosmakelijk is verbonden met die van de mensen die het vormden. Van der Woud laat zien dat het aangezicht van Nederland in de negentiende eeuw voor het eerst fundamenteel werd veranderd door de mens. Wat in de negentiende eeuw is begonnen, is in de twintigste eeuw in verhevigde mate voortgezet. Het Nederlandse landschap veranderde niet meer alleen door verandering van klimaat, zeespiegeldaling en –stijging of door rivieren die een andere loop zochten. De mens ging het landschap naar zijn eigen hand zetten en bepaalde voortaan zelfs de loop van de rivieren. De jury is bovendien onder de indruk van de meeslepende manier waarop hij de ruimtelijke orde en het landschap van de negentiende eeuw weet te schetsen. Het boek heeft op velen een diepe indruk gemaakt, niet alleen omdat Van der Woud een Nederland beschrijft dat men zich nu nauwelijks meer kan voorstellen, maar ook omdat hij de huidige ontwikkelingen op het gebied van ruimtelijke ordening begrijpelijker maakt. Door zijn studie van de negentiende eeuw biedt Auke van der Woud een scherper zicht op de hedendaagse Nederlandse steden en het hedendaagse Nederlandse landschap. Hij leert ons als het ware anders te kijken naar onze omgeving. Daar waar Het lege land gezien kan worden als een stedenbouwkundig boek, is Een nieuwe wereld meer te beschouwen als een boek over de geschiedenis van de ruimtelijke ordening. In Het lege Land is nog een zekere verstilling, vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw komt Nederland in beweging. Deze ontwikkeling beschrijft Van der Woud in Een nieuwe wereld. Hij schetst de modernisering van Nederland, onder meer door de aanleg van nieuwe netwerken voor massacommunicatie en mobiliteit, die de hele negentiende-eeuwse samenleving ingrijpend veranderden. Met dit boek weet hij zelfs een breder publiek te bereiken dan met zijn proefschrift. De jury vindt dat Van der Woud met deze twee zeer toegankelijke boeken de negentiende eeuw uit de vergetelheid heeft gehaald en een eerlijke plaats in de geschiedenis heeft gegeven. Inmiddels wordt Auke van der Woud beschouwd als een autoriteit op het gebied van de negentiende eeuw, en wordt met name Het lege land in de vakwereld als een belangrijk standaardwerk gezien.

Eigenzinnig en oorspronkelijk

Van der Woud betoont zich een eigenzinnige en oorspronkelijke wetenschapper, niet alleen in zijn keuze voor zijn onderwerpen zoals de negentiende eeuw, maar ook in zijn keuze voor bronnen en methode. De jury waardeert zijn onbevangen en autonome houding. Zo laat hij zich in zijn onderzoek niet al te veel (af) leiden en inspireren door bestaande studies of gangbare wetenschappelijke kaders. In zijn streven naar een verfrissende reconstructie van het verleden, keert hij in bijna al zijn studies terug naar de primaire bronnen. Dit lijkt welhaast

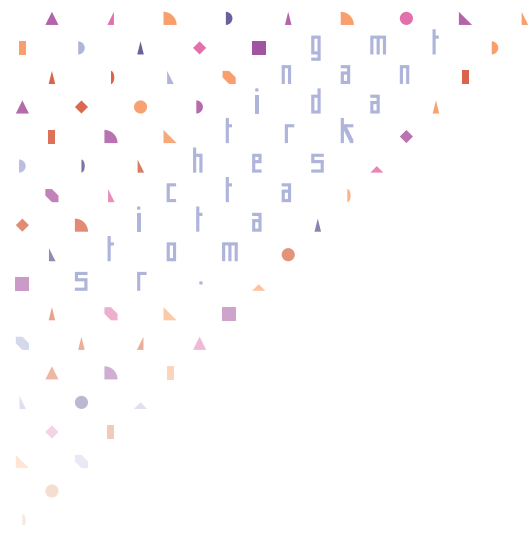

een tweede natuur te zijn. Aan het begin van zijn carrière, toen Van der Woud conservator en adjunct-directeur van het Kröller-Müller Museum in Otterlo was (1974-1980), heeft hij gewerkt aan een tentoonstelling over het Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM) en het Nieuwe Bouwen, die onderdeel vormde van een reeks tentoonstellingen in Nederland. Ter voorbereiding hiervan bestudeert Van der Woud met precisie de verslagen die tijdens de CIAM-bijeenkomsten zijn gemaakt. Volgens Eric Mumford, schrijver van het boek *The CIAM discourse in urbanism 1928-1960* (2000), is Van der Woud de eerste die de geschiedenis van CIAM na 1947 heeft opgeschreven en hierbij ook materiaal over de formatie van Team X heeft toegevoegd. Door de opvattingen en ideeën die CIAM aan zichzelf toeschrijft vanuit de oorspronkelijke bron te bestuderen, toont Van der Woud aan dat enkele van die toegeëigende ideeën over de stad, in feite in de negentiende eeuw ook al vigeerden.

De primaire bronnen zijn ook het belangrijkste uitgangspunt voor zijn latere boeken. Nauwgezet spit hij voor *Het lege land* en voor *Een nieuwe wereld negentiende-eeuwse periodieken* door, met knusse titels zoals *Eigen Haard*, *de Stoompost* en *De Wandelaar* of met meer pragmatische titels als *Tijdschrift voor Kadasters en Landmeetkunde* en *Tijdschrift voor Economische Geografie*. Het raadplegen van deze bronnen geeft niet alleen een origineler en oorspronkelijker beeld, maar ook het gevoel dat men bijna niet dichter bij de negentiende-eeuwse wereld kan komen. Het maakt Van der Wouds beschrijvingen zeer levendig en overtuigend.

Kritisch over gevestigde reputaties

In zijn pogingen een completer en waarachtiger beeld van de negentiende eeuw te construeren, moeten de reputaties van H.P. Berlage en van P.J.H. Cuypers er aan geloven. In zijn boek *Waarheid en Karakter* (1997) zet Van der Woud vraagtekens bij het beeld van Berlage en Cuypers als architecten die de negentiende eeuw verlost zouden hebben van neostijlen en van onoprechte architectuur, en die als baanbrekers fungeerden voor het modernisme. In 2009 herhaalt Van der Woud deze boodschap -in geconcentreerde vorm- met het pamflet *Sterrenstof*. Honderd jaar mythologie in de Nederlandse architectuur. In *Sterrenstof* betoogt hij onder meer dat andere eigenschappen van de moderniteit (zoals industrialisatie van de bouw, nadruk in het ontwerp op efficiëntie en het praktisch nut, integratie van moderne technologie in de architectuur) al in de negentiende eeuw bestonden. Anders dan in de traditionele geschiedschrijving, zet hij Cuypers en Berlage niet neer als moderne, vooruitstrevende architecten, maar als meer behoudende en minder ruimdenkende figuren. Van der Woud richt in zijn geschiedschrijving zodoende

een grotere plaats in voor de meer eclectische architecten die de nieuwe techniek en maatschappelijke veranderingen omarmden, en zich in zijn optiek daarmee innovatiever betoonden dan Berlage en Cuypers.

Hoewel de meningen kunnen verschillen over de rol en betekenis van Berlage en Cuypers in de architectuurgeschiedenis, valt Van der Wouds kritische bevraging van gevestigde reputaties, de ontkrachting van mythes en zijn pleidooi voor een andere architectuurgeschiedenis, zeer te prijzen. Het toont aan dat Van der Woud zich niet laat leiden door algemeen aanvaarde geschiedbeelden, maar deze met een gezond wantrouwen tegemoet durft te treden. Niet vanuit een opzettelijke recalcitrantie of een zich expres aangemeten kritische houding, maar vanuit een oprechte verwondering en ergernis over de heersende intellectuele gemakzucht.

Literair talent

Ondanks het feit dat hij op betrekkelijk jonge leeftijd is doorgebroken met het succes van *Het lege land*, is Van der Woud nooit echt onderdeel geworden van het academische establishment. Wellicht vanwege zijn nuchtere aard, waarachter mogelijk ook een bescheiden mate van verlegenheid schuilgaat, vermijdt hij publieke optredens waar het in zijn optiek meer om het vertoon gaat dan om de inhoud. Onderzoek en het schrijven van boeken hebben zijn prioriteit. Deze boeken reiken inmiddels verder dan de academische kringen. *Het lege land* is weliswaar een boek dat hoofdzakelijk door vakgenoten wordt gelezen, *Een nieuwe wereld* kan zich verheugen in een grote belangstelling van een breder publiek, niet alleen omdat het hier een buitengewoon fascinerende studie betreft, maar ook omdat het boek getuigt van een goed gevoel voor stilistisch woordgebruik en van een literaire stijl die men maar zelden tegenkomt in de wetenschap.

Auke van der Woud presenteert met zijn onderzoek en boeken een nieuwe visie op de geschiedenis van architectuur, stedenbouw en landschap. Hij is van grote betekenis voor de herwaardering van de negentiende eeuw. Boeken zoals *Het lege land* en *Een nieuwe wereld* hebben het huidige Nederlandse landschap en de samenleving begrijpelijker gemaakt. Zijn studies van de negentiende eeuw verrijken onze blik op de omgeving. De jury prijst het monumentale, oorspronkelijke en gezaghebbende oeuvre dat Van der Woud heeft opgebouwd en voorziet dat het nog lang zijn waarde zal behouden.